

ПЪТЕВОДИТЕЛЪ

НА ГР. БЪЛОГРАДЧИКЪ

Съставилъ
НИКОЛА САВЧЕВЪ

Издава
БЪЛОГРАДЧИШКАТА ПОПУЛЯРНА БАНКА

СОФИЯ
Печатница „Радикал“, ул. „Витошка“ 28
Телефонъ № 4539

ПРЕДГОВОРЪ

Натоваренъ отъ културно-стопанския комитетъ въ града, образуванъ тази година, погрижихъ се да събера сведения и да напиша нѣщо за пжте-водителъ на гр. Бѣлоградчикъ, целта на който е да запознае не само мѣстното гражданство, но и всички посетители, интересуващи се, както за ми-налото и настоящето, така и за красотитѣ на този много прочутъ и все пакъ малко познатъ нашъ крайпланински градецъ.

Исторически дати и факти за далечното ми-нало съмъ черпилъ отъ следнитѣ автори: д-ръ Ире-чекъ — „История на българитѣ“, Вл. Тодоровъ — Хиндаловъ — „Видинското въстание презъ 1850 год“. (Изъ годишника на Софийската народна биб-лиотека, 1924—1925 г.) и Киро Пановъ — „Мате-риали по Бѣлоградчишкото въстание“. Описани-ята пъкъ на Каницъ и Бланки съмъ предалъ по превода, като по-чистъ, на Люба Ковачева — „Бъл-гария и нейнитѣ съседи — географска христоматия“.

г. Бѣлоградчикъ, юлий 1928 г.

Никола Савчевъ

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

БЪЛОГРАДЧИКЪ

Мѣстоположение и околнoсть

Разположенъ е на една скалиста височина отъ 500 и 550 метра надъ морското равнище, северно отъ Стара-планина и южно отъ „Венеца“ (Столова планина — 900 м.). Отстои отъ гара Орѣшець 11.5 клм., отъ притока на р. Ломъ — 4, отъ гр. Кула — 32, отъ гр. Видинъ — 52,600, отъ гр. Ломъ — 64, отъ сръбската граница при с. Салашъ (проходътъ „Кадж-боазъ“) — 21.760 и отъ проходътъ „Св. Никола“ при с. Чупреня — 29.840 клм.

Свързва го съ най-близката гара — Орѣшець — първостепенно държавно шосе, което отъ тамъ до „Столове“ се извива като змия и напомнява трѣвненската желѣзопътна осморка.

Кацналъ на хълмистия ридъ, градътъ разполага съ простори, каквито откриватъ само планински върхове. На югъ и югоизтокъ — на повече отъ 50 клм. — е дивенъ планински лабиринтъ, достигащъ величествено-отсѣчената стена на „Комъ“. На западъ и северозападъ погледътъ надхвърля, както „Връшка чука“ (цѣла сръбска отъ 1920 год.) и далечнитъ въ Сърбия планински вериги съ величествения збберъ „Рътънъ“, така и Карпатитъ при „Желѣзна врата“, засѣга и почти цѣлата низина къмъ Видинъ. Въ това отношение, Бѣлоградчикъ, споредъ географитъ, е почти несравнимъ.

На югъ отъ града се разтила бѣлото теме на стария „Хемусъ“. На северъ кичестия масивъ „Ве-

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

неца“ спира погледа към задгорието и Дунава. Но пази града от свирепия северен вѣтрѣ. На югозападъ пъкъ е вирналь глава въ висинето масивътъ „Ведерникъ“ (1125 м.) „барометъръ“ за този край. Гледанъ отъ четвъртия километъръ по течението на р. Ломъ, „Ведерникъ“ наподобява подигналь се на предни крака гигантски лъвъ съ разрошена грива и съ наостренъ погледъ къмъ северъ.

До самия градъ, при „Мисленъ камъкъ“, е 25-годишната борова гора, която — вѣчно зеленъ вѣнецъ — допълва омайната природна картина. Отъ тукъ една пжтека води за ловджийския паркъ и юнашкото игрище, гдето се строи гиздава хижа отъ мѣстното ловно дружество. Това усамотено мѣсто, цѣло потънало въ естествени гори, и при вѣлшебнитѣ изгледи на околността, напомнюва по-скоро нѣкое баснословно самодивско игрище.

Надъ самия градъ сж кацнали, като щъркови гнѣзда, дветѣ турски крепости — голѣмата и малката. Последната е на отдѣлна канара, до която се изкачва по стотина стѣпала. Съединени съ най-високитѣ скали, върху които е лежала латинската крепостъ, картината е поразителна: красиво съчетание на това, що времето е създадо, и това, що архитектурата е могла да даде нѣкога. Сжщевременно и тѣга загризва сърдцето: ей я вѣковѣчната — дори и въ наши дни — човѣшка трагедия...

И въ миналото, поради своята приказна околностъ, Бѣлоградчикъ е спираль вниманието на много учени чужденци. Д-ръ Константинъ Иречекъ, професоръ и бившъ български министъръ, въ своята книга „История на българитѣ“, не е отминаль леко градеца, като е отбелязалъ и частъ отъ това, що сж писали: М. Бланки, академикъ и френски пра-

теникъ следъ българскитѣ бунтове въ нишко и пиротско (1841 год.) и Ф. Каницъ, немски инженеръ. Самъ Иречекъ пише за бѣлоградчишката околностъ:

„Този чуденъ свѣтъ е билъ откритъ отъ Каницъ. Преди него, това мѣсто е видѣлъ само Бланки, който го е описвалъ съ възхищение“.

Каницъ, ако и инженеръ, като вдъхновенъ поетъ, започва описанието си така:

„Месечината току що бѣше изгряла: за насъ тя освѣтляваше едно отъ най-фантастичнитѣ творения на Всемогущия . . . Общиятъ видъ и группировката на скалитѣ, шарката и окисляването на камъка, отъ който природата е съставила така хармонично тая страна, въпрѣки всички странни и фантастични подробности, подъ блестящата промѣнлива свѣтлина, произвеждатъ тукъ чудно впечатление. Кога при лунно освѣтление видите тия колони отъ червенъ пясъчникъ, които се редятъ като дърветата на гигантска алея и горнитѣ части на които често представляватъ живописни групи отъ къщи, обелиски, параходи, хора и животни, тогава чакъ разбирате произхода на окаменѣлия градъ въ триполитанска Киренайка, за която се говори въ една арабска приказка“.

Бланки пъкъ, между другото, действително съ възторгъ, допълня:

„Ни тѣснинитѣ на Ollioules въ Провансъ, ни дефилето на Rancarbo въ Испания, ни Алпитъ, ни Пиринеитъ, нито най-дивнитѣ планини на Тироля и Швейцария биха могли да се сравнятъ съ тѣхъ“.

Ридътъ, върху когото е отседналъ градътъ, е водораздѣлъ: на югъ е коритото на р. Ломъ, на северъ — това на Акгарската рѣка. И както е по всѣки водораздѣлъ, тукъ и въ най-горещитѣ лѣтни

дни лъха вѣтрецъ. Освенъ това, нѣма ни прахъ, ни комари. Пъкъ и животътъ е сравнително евтинъ. Полагатъ се грижи за повече удобства и за по-приятно лѣтуване.

По на 3, 5, 8 и 10 клм. отъ града сж красивѣ лозови бърда: Маркашница, Горни и Долни Крупецъ, Башовица, Наржтинье и Орля. Близкитѣ до града бърда сж осѣяни съ хубави кжщички.

Поради всичко това, Бѣлоградчикъ започна да привлича много посетители. Ученицитѣ отъ всички краища на страната пѣплятъ насамъ и като козлета се катерятъ по високитѣ скали. Идватъ за лѣтуване и цѣли семейства отъ Видинъ, Ломъ и София, както и ученически колонии.¹⁾

Будятъ голѣмъ интересъ и нѣкои мѣста отъ околността: едни, поради своята самостоятелностъ и живописностъ, други — поради научното значение, което иматъ за специалиста.

Деветъ километри по дефилето за Ломъ, пжтникътъ изведнажъ се натъква на друга пленителна гледка: при с. Боровица, между разнообразнитѣ групи скали, стърчи въ небесата исполинскитѣ боровѣ камъкъ, осѣянъ съ столѣтни борове. Отъ тамъ е и названието на самото село. А три клм. по-надолу е живописната мѣстностъ „Фалковецъ“ (отъ латинското fa'co — соколъ, ястребъ), гдето се събиратъ тритѣ притока на р. Ломъ. Ключъ и на шестъ пжтища: за Бѣлоградчикъ, за Ломъ, за Фердинандъ — Берковица — Петроханъ — София, за гара Орѣшецъ, за Стакевци и за Чупреня — проходътъ „Св. Никола“ — Сърбия.

¹⁾ За групово посещение, желателно е да бжде предупредявано мѣстното туристическо д-во „Миджуръ“, което всѣкога ще е въ услуга. То разполага и съ легла.

Нѣкога голѣмо римско заселище, унищожено отъ хунското нашествие презъ 441 — 447 год. Близко до „Фалковецъ“, сега съ нѣколко хубави постройки (крѣчми, търговски магазини, работилници, содомонадна фабрика и др), единъ отъ притоцитѣ на р. Ломъ пада съ голѣма сила отъ високо каменно корито. Още неизползувана водна енергия за индустриални цели и за електрификация. Другъ водопадъ, пакъ тамъ, върти сега една обикновена мелница.

Северо-западно отъ града, 16 клм. е известната и на учения свѣтъ „Рабишка могура“ съ нѣколко пещѣрни ржави и съ сталактити и сталагмити. Една рѣдкостъ на българската земя. Колкото опити и да сж правени, и до сега нито единъ отъ ржавитѣ не е достигванъ до край. Отъ подземната рѣка на този масивъ ври студѣнъ изворъ — „врѣло“ — къмъ южната страна, който пои селото Рабиша. На северъ пъкъ, къмъ с. Толовица, отъ сжщата рѣка се пълни голѣмото езеро въ равнината (заемаща 1400 декари и при дълбочина 5 метра) — единствено планинско такова въ северна България, годно за плуване съ лодки. Както „могурата“, така и езерото ежегодно се посещава отъ учители, ученици и туристи отъ цѣлата страна.¹⁾

Хубави държавни пѣтища — за селата Станевци, Чупреня и Горни Ломъ — водятъ къмъ дълбокитѣ и хладни извори на Стара-планина. Надъ последното село е най-високиятъ по този край връхъ — „Миджуръ“ (2165).

Интересъ представляватъ още:

¹⁾ Вижъ „Въ недрата на могурата“ отъ д-ръ Б. Бончевъ, Видинъ, 1927 г.

НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА

1) „Кокошевец“, гориста височина, 7 клм. западно отъ града, гдето сж открити основитѣ на единъ мѣнастирь и на старинна крепость. Обитавали сж тамъ нѣкога, при девствени лесове, дивы кокошки; отъ това е и названието на самата мѣстность — „Кокошевец“;

2) По-надолу отъ сжщото мѣнастирище, друго се назовава „Царичинъ гробъ“. Царичинъ?... Чия царица?... Кога?... Или нѣкоя легенда е ударила своя печать?...

3) Четири клм. западно отъ града, при уще-лието „Магаза“, заградено съ разхвърляни групи скали, придаващи му религиозна таинственост, и въ подножието на високата канара „Сбѣгъ“ (отъ избѣгъ) сж открити основитѣ на другъ мѣнастирь;

4) Пространната гориста мѣстность, западно отъ града, носи странното име „Карловица“ и

5) Източно отъ града, единъ гористъ хълмъ се назовава „Банова глама“.

Минало

Почти нищо не се знае за далечното минало на града. Знае се само, че пътят от първостепенното укрепено заселище Ritiaria (сегашното село Акчаръ, видинско) за Naissus (Нишъ), откритъ и отъ Каницъ, е минавалъ презъ Бѣлоградчикъ. Вѣроятно, и бѣлоградчишката крепостъ, както и акчарската ще да е била разрушена отъ хунското нашествие презъ 441—447 години. А че по това време и Бѣлоградчикъ (не е известно подъ какво име) е билъ укрепено мѣсто, за това свидетелствуватъ остатъците отъ разрушенитѣ римски крепости. И сега се назовава „Латинско кале“ мѣстото, което заематъ най-високитѣ скали надъ града, свързани отпосле съ построената въ турско време крепостъ. „Латинско кале“ имаме и въ мѣстността „Долни крупецъ“. Сждбата на града, и въ далечното минало, както и отъ освобождението насамъ, е била тѣсно свързана съ тази на Видинъ. За настѣпленieto къмъ последния, както и за 8-месечната му обсада презъ 1002 год. отъ Василий II „Българоубиецъ“, пътятъ е билъ и презъ Бѣлоградчикъ. Колко пъти, обаче, градътъ е билъ опустошаванъ отъ разни нашествия, не се знае. Но че той е съществувалъ и при падането на видинското царство (1396 г.) за това ни напомняватъ: а) разширението къмъ югоизтокъ и югъ на римската крепостъ, отличаваща се по архитектура и съ характернитѣ български белези и издълбани кръстове; б) (на стария пътъ за Видинъ, надъ сегашнитѣ башо-

вишки лозя, и до сега една приветлива мѣстность, въ която сж открити стари водопроводи, се нарича „Страшимирица“ и в) южно отъ крепостъта, мѣстностьта, потънала и сега въ зеленина, носи българското название „Зелени градъ“. За вѣрване е, че тамъ е билъ първоначалниятъ български градъ, подъ същото име, разрушенъ впоследствие отъ турцитѣ.¹⁾

Кога, обаче, градътъ е билъ подновенъ на сегашното си мѣсто (северно отъ крепостъта), не се знае. Но това не ще е било много късно, защото и турцитѣ, като войнственъ народъ, не сж могли да изоставятъ тази естествена крепостъ, оценена така добре и въ древностьта. Не току-тъй сж изникнали отпосле две джамии и едно теке (съ викало). Дветѣ джамии били построени отъ двама братя — хаджи Хюсеинъ и хаджи Мехмедъ — презъ 1751 год. (или 1170 год. по арабско летоисчисление). При настѣпилото впоследствие умиротворение, започнало изселването и на българи отъ околността, отъ пиротско, та дори и отъ Македония.²⁾

1) Тогава ще да е сринато до основи и българското заселище „Брѣстово“, 8. клм. западно отъ града. И сега рѣчичката носи неговото име — „Брѣстовска рѣка“. Отпосле на това мѣсто, като преходъ за Нишъ и Македония, изникнали ханове. Отъ тамъ днешното название — „Анище“.

2) Нѣкога е имало църква въ срѣдата на града, на мѣстото, гдето е сега кжщата на покойниятъ Стефанъ Андриевъ. Последниятъ, при копане на основи (следъ освобождението), е намѣрилъ въ стари основи сирѣкъ и др. белези — старъ български християнски обичай при строежъ на църкви. Отпосле 1868 г. сегашната българска църква била построена на мѣстото на срутената стара такава, вѣнъ отъ града, на „Виноградище“ (отъ славянското виноградъ — лозе).

Градът, като крепост, е бил опорна и на султанските нападения срещу провъзглас се за независим владетел на видинско — джакийският главатар Осман Пазвантъ-О (1795 г.). Какво е било положението на населението от този край, при преминаване на ч от 200-хилядната войска на Хюсеин Паша, пристигнал от Цариград (1798 г.) за Видин, все може да си представи. Особено пък, след пребиването й, на връщане! За това време още приказва, че десетки години после „пътелъ не пропѣлъ“.¹⁾

Незаличим споменъ е оставилъ и походътъ срещу Сърбия (1876 г.). Презъ градътъ се е тичала десетки хилядна анадолска армия къмъ похода „Кадж бо азъ“. На чело на войските вървели зебеци, таламбасчии и арапи; последните — съ вирнати предъ себе сѣкири. Тогава градътъ Гургусовецъ (сега Княжевецъ-Сърбия) билъ запаленъ и разрушенъ.

¹⁾ Едно предание гласи, че Пазвантъ-Оглу, за да се осведоми за крайното оттегляне на разбитите Хюсеин-пашови орди, проводилъ сама една хубава българка да тръгне за Бѣлоградчикъ. И когато тя се върнала въ Видинъ, незасегната отъ никой турчинъ, той обявилъ, че видинско е усмирено за Сърбия,

Име.

Следъ опустошението на „Зелени градъ“, името си сегашния градъ, при подновяването, е добилъ отъ съединение на прилагателното *бѣли* съ умалителното съществително *градъкъ* — Бѣлиградъ — Бѣлоградчикъ. Градъ — отъ заградено, градище, крепостъ. Почти всички градове и до сега носятъ белези на едновременни огради — каменни или дървени. И Бѣлоградчикъ е билъ ограденъ („шарамполъ“) и съ две врати („капии“) — източна и западна, които вечеръ се затваряли, а сутринъ — отваряли.

Крепоститѣ.

Следъ придаване тимошкия край на Сърбия (Одринскиятъ миръ отъ 1829 год.), Бѣлоградчикъ станалъ гранично мѣсто на турската империя. Това е заставило последната да се погрижи още повече за укрепването му. И започнало се продължаване на старинната крепостъ. Работата била преустановявана, поради върлуване на чумата; отъ последната, българското население се е криело въ горитѣ и пещеритѣ. Дветѣ крепости били довършени следъ 7 години. Въ по-голѣмата били построени скривалища („хумби“, нѣкои отъ които сж имали тайни изходи) и казарми („кжшли“). Турското мжжко население, освободено отъ задължителна военна повиностъ, било задължено да пази самѣ крепоститѣ. Всѣки мжжъ — турчинъ билъ „топчия“ отъ рождение.

Възстанието презъ 1850 год.

Това възстание, слабо отбелязано въ новата българска история, има за главни подбудители туркашки предни граждани, начело съ „башъ-кнеза“ Цоло Тодоровъ. То е било уговорено въ раковишкия манастиръ, кулско, между сподвижниците отъ бѣлоградчишко, кулско, видинско и ломско. Трѣбвало е да избухне на Спасовъ-денъ (1 юний 1850 г.). Обаче, поради преждевременни убийства на турци, то било обявено единъ день по-рано. И градътъ осъмналъ опасанъ отъ цѣла верига възстаници. Обсадата траяла 8 дни. Дълги сопи съ топки на края, брадви, коси — това е било оржието. При около 3,000 възстаници, имало е само 50-60 кремаклии и кабзалии пушки. Турците разполагали въ крепостта съ топове, които бѣлвали валчести снаряди.

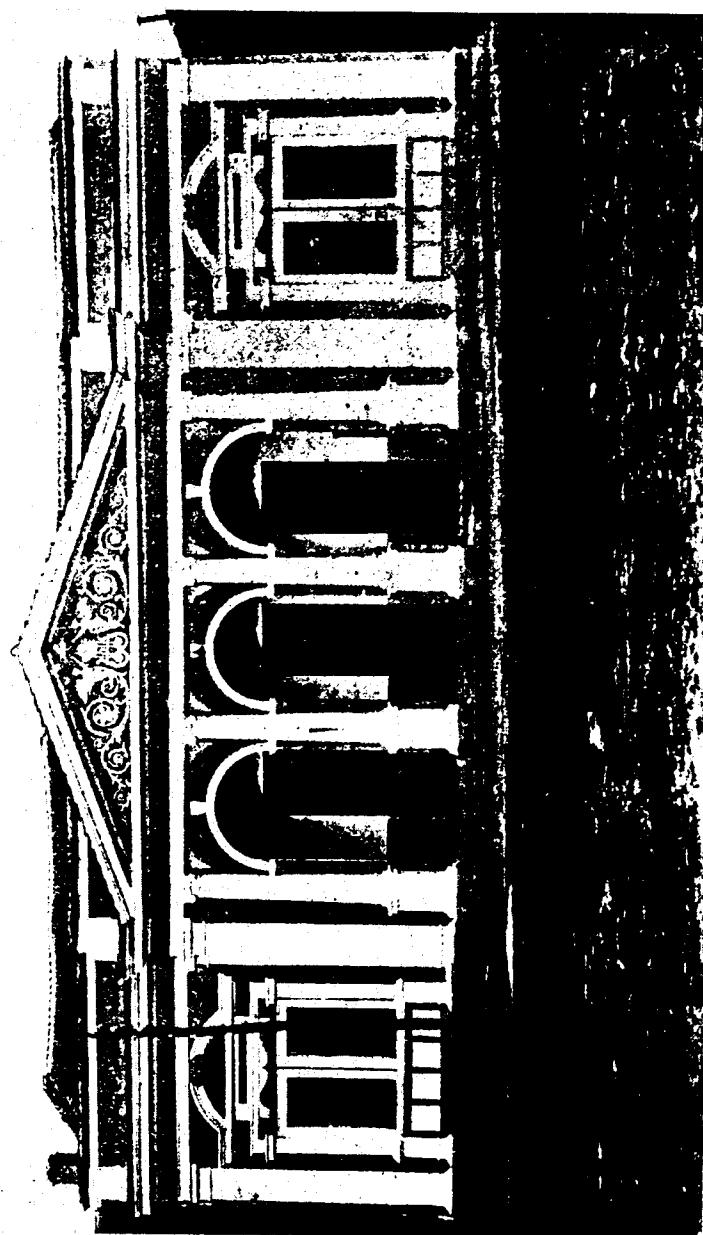
Възстанието било потушено отъ баши бозушки орди, организирани въ Видинъ. Следъ разпрѣсване на възстанитѣ¹⁾, настѣпила въ самия градъ страшна сѣчъ, спрѣна после чрезъ глашатай. На следния день, при зурли и тѣпани, били обезглавени, при една задна врата на крепостта, затворенитѣ преди възстанието 8 души първенци, между които, както се спомена, билъ и „башъ-кнеза“ Цоло Тодоровъ. Въ тѣхна паметъ е издигната възпоменателна плоча задъ крепостта. Въ проектъ е издигането и на особенъ паметникъ въ самия градъ.

¹⁾ Сжщата участъ постигнала и възстанитѣ при с. Гърци, видинско, и Хасановата махала, ломско.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Къмъ входа за главната улица

Театър „Пчела“

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Часть от формата крепость

НАРОДНА ЕМБЛЕМА

Дефилето — надоре

Адамъ и Ева

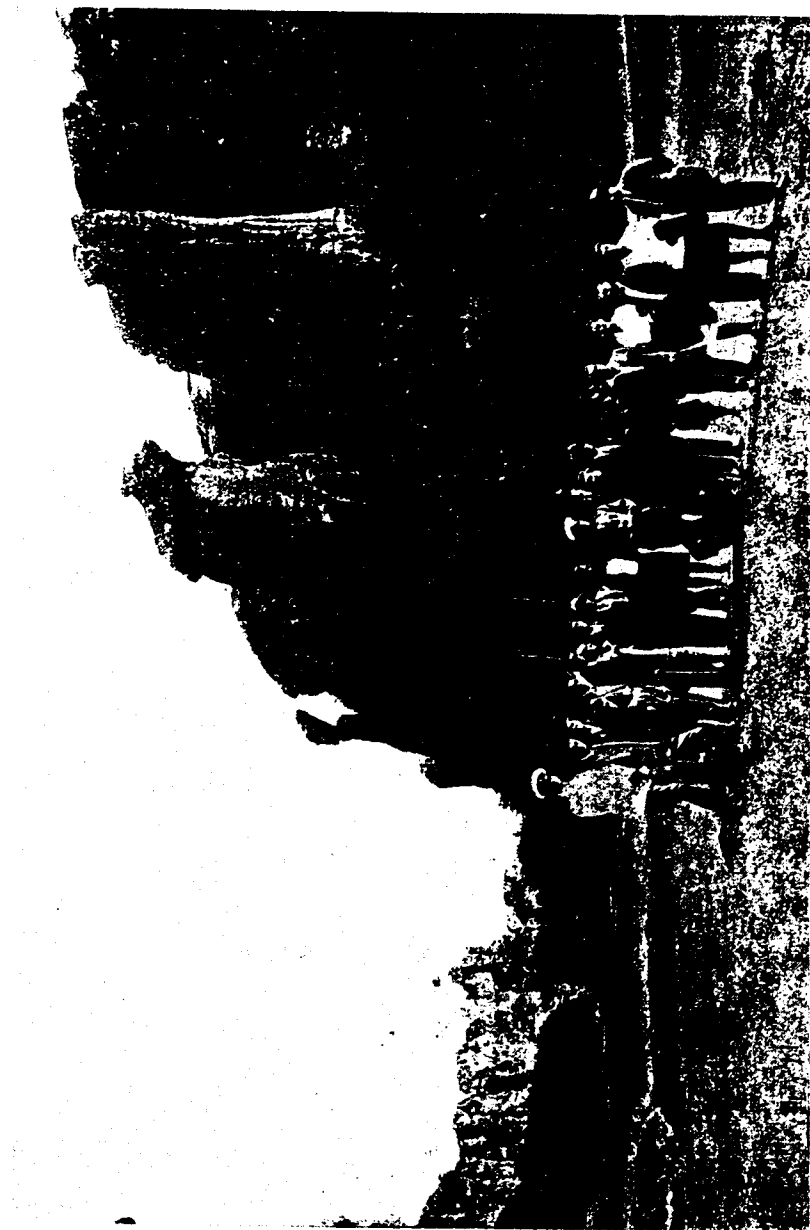
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Група скали към "Субашинъ"

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Дефилето — при „Дервиша“

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Друга група скали при „Субашинъ“

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ЦЕНТР

Друга група скали по дефиле

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

И писателът Антонъ Страшимировъ, семейно, е върхъ група скали.

Дефилето — нагоре

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА ЕКСПОЗИЦИЯ

Задъ крепостта

НАРОДНА СЪСНОТЕКА

Въ "Долна"

Въ „Долня“

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Освободителната война — 1877 год.

Първоначално, през януарий 1878 год., градът бил обсаден от сръбски войски. Отпосле, по нареждане на руското главно командване, обсадата била замѣнена съ румънски войски. Бомбардировката траяла цѣль мѣсець. За да се спрѣ обстрелването на крепостта, турскитѣ власти принудително закарали българското население въ последната. И чакъ на 12/25 февруарий 1878 г., следъ падането на Плевенъ, тукашниятъ турски гарнизонъ се предалъ, но при условие: да му се позволи да се оттегли съ оръжието си презъ планинския проходъ „Св. Никола“ за Македония. После това, въ града заседналъ руски гарнизонъ и останалъ до окончателното учредяване на българската държава.

Сръбско-българската война — 1885 год.

На 4-и ноемврий 1885. год., следъ оттегляне на нашето опълчение отъ границата, градътъ билъ нападнатъ и обсаденъ отъ сръбски войски. Отбранители били — безъ каквато и да е артилерия — само 400 души опълченци и доброволци, командувани отъ поручиците Чолаковъ и Дворяновъ. Следъ тридневни сражения около крепостта и до самия градъ, на 6/19 ноемврий сръбското нападение било отблъснато и неприятелътъ прогоненъ задъ границата.¹⁾ Следъ това вече били направени 5-тъхъ редути, заемащи всички по важни височини, както и барутните погребни, вънъ отъ града.

¹⁾ Гледай възпоменателната плоча, вдълбана въ една канара, подъ града.

**Балканската и междусъюзнишката войни —
5/18 октомврий 1912 и 16/29 юний 1913 год.**

Следъ мобилизиране (17/30 септемврий 1912 год.) на квартируващитѣ въ града военни части (15-и пѣх. ломски полкъ и едно отдѣление отъ видинския крепостенъ баталионъ), градътъ билъ почти изпразненъ. И гражданитѣ се утешавали съ едно: че поне сега театърътъ на военнитѣ действия щѣлъ да бжде по-далечъ, обаче, въ края на крайщата, въ града била съсредоточена цѣла 1-а армия; която, следъ кобната постъпка на 16/29 юний 1913 г., минала въ настѣпление, като стигнала до Княжевецъ. Отпосле, по нареждане на главното командуване, тази армия била върната назадъ и, поради румънското нашествие въ България, оттеглена за София. Съвсемъ малка частъ останала да отбранява града, обсаденъ отъ сръбски войски на 7/20 юлий с. г.. Ако и съ разслабена дисциплина и безъ духъ отъ заповѣданото отстъпление, тази войскова частъ отбила три сръбски нападения при редутитѣ. Особено ожесточенъ бой се водилъ при редутъ №3. Разбити, сръбскитѣ войски започнали да се оттеглятъ къмъ границата още сжщата вечеръ. Обаче, безъ да узнае това и при особеното психично състояние (страхътъ отъ румънско настѣпление), българското командуване решило да изпразни града презъ нощта на 8-й юлий и да засили съ наличнитѣ войсковы части отбраната на Видинъ; пжтътъ за тамъ още не билъ прекъснатъ отъ сръбскитѣ патраули. Като се научили презъ нощта, че българската войска напуска града, почти всички по-млади люде — мъже, жени и деца — хукнали да бѣгатъ презъ

„Столоче“ за Ломъ, който градъ още билъ чистъ отъ румънска окупация. Ревъ, писъци! Малки деца на гръбъ се носѣли. Всѣки бърза да спаси само едно — живота си. Въ града останали стари мъже и жени. На следния день, 9-и юлий, узнали за изпразването на града, сръбскитъ войски влѣзли. Ограбени били почти всички къщи, въ които не е имало никой отъ стопанитъ. Следъ седмица, поради една „обява“ на сръбския гарнизоненъ началникъ, се върнали всички забѣгнали семейства. Окупацията траяла цѣлъ месецъ. После, следъ сключване на Букурещкия миръ, сръбскитъ войски се оттеглили, като изнесли покъщнината на всички държавни учреждения, училищнитъ пособия и библиотекитъ на читалището и офицерското събрание.

**Участие на България въ голѣмата свѣтовна
война — 1/13 октомврий 1915—1918 год.**

Следъ обявяване на общата мобилизация (10/23. септемврий 1915. год.) и следъ така наре-
чения „въоръженъ неутралитетъ“, въ града и окол-
ността била съсредоточена цѣла армия. Часть отъ
последната била пратена да пази границата отъ
къмъ Сърбия. Въ последнитѣ дни, преди и следъ
отпочване на военнитѣ действия, въ града билъ
престолонаследникътъ, сега Царь Борисъ III. Въ
манифеста на Царь Фердинандъ (1/13 октомврий
1915 год.), като поводъ за война срещу Сърбия,
се сочило „нападението на сърбитѣ при Бѣло-
градчикъ“.

Население

Споредъ последното преброяване (31.XII 1926 г.) Българичикъ брои 2,402 души, отъ които българи 2,188, турци 130 и цигани 184. Въ това число влиза и малкият гарнизонъ. Домакинства — 633, сгради — 699.

Поминъкът

Поминъкът на населението е твърде слаб. Дребна търговия, занаятчийство, лозарство, малко скотовъдство — това е всичкото. Крепи се главно на съществуващите в града държавни учреждения, учебни заведения и войскове части.

Бъдещето на града се очертава така: издигането му като лътовизи, разработване каменоважлената и медната рудници около града и въ планинско земеделие и скотовъдство: следъ добре застъпеното лозарство, овощарство, бубарство, краварство и птицевъдство.

Общински стопанства

Градът е опасанъ съ повече отъ 30 хиляди декари общинска джбова гора.

Почти до града е общинският овощенъ разсадникъ, който ползува не само града и околията, но и други околии отъ окръга. Той е основата на бъдещето овошарство въ този край. Ето защо потребна е сигурна материална подкрепа отъ окръжния съветъ, ако последниятъ наистина държи за повдигане поминъка на голъма частъ отъ населението отъ окръга. Нѣщо повече: сегашниятъ малъкъ кокошарникъ при разсадника би трѣбвало — пакъ съ подкрепата на окръга — да се развие до степенъ на птицевъдна станция.

Презъ 1927 г. общината направи ябълково насаждение отъ 110 декари. Това е друго голъмо културно дѣло. — Налага се по-нататкъ едно: разумно отглеждане и стопанисване.

Подземни богатства

Само на 2 км. северозападно отъ града е изоставената — вследствие войнитъ — медна рудница „Щастие“, притежание на едно английско дружество; последното бѣ направило доста за проучването ѝ. По богатство на съставъ, рудата, споредъ мнението на специалисти, не отстъпвала много на известната въ Воръ (Сърбия). 1)

На единъ км. пъкъ отстои каменноуглената рудница „Зелени градъ“, частно притежание. Хубави въглища, годни не само за индустриални цели, но и за домашно гориво. Обаче и тя е спрѣла работата, поради липса на голѣми капитали и на близки, желѣзопътни съобщения.

Както тази рудница, така и друга една — „Св. Елена“ — при с. Стакевци (съ чистъ антрацитъ), ще бждатъ засегнати единъ денъ отъ проектираното отклонение отъ Видинската желѣзопътна линия. Тогавъ ще могатъ да се използватъ богатитѣ карieri по пътя ѝ, както и цѣлия балканъ, гледащъ сега отдалечъ пушека на влаковетѣ.

1) Мѣстността около рудницата се назовава отъ старо време „Рудине“. Дали е правенъ опитъ въ древността за преработване на сѣщата руда, това не е изучено още.

Въ с. Горни-Ломъ, почти въ самия балканъ, стоятъ камари разхвърлена преработвана руда и дичби отъ първобитни пещи. Мѣстността се нарича „Рудата“.

Църкви и джамии

Само една църква — „Св. Великомъченикъ Георги“, построена презъ 1868 год. върху съборената стара такава.

Отъ нѣкогашнитѣ две джамии и едно теке, останала е само една джамия — „Хаджи Хюсеинъ“, построена презъ 1751 г.

Обществени и държавни сгради

Училищна сграда, построена презъ 1874 год. Сега въ нея се помѣщава общинското управление.

Училище „Хр. Ботевъ“, построено презъ 1901 год. Сега въ него се помѣщава гимназията и общинската непълна смѣсена гимназия.

Първоначално училище „Св. Кирилъ и Методи“, бивша казарма, отстъпена отъ народното събрание презъ 1926 г.

Държавно практическо столарско училище, бивша казарма.

Театъръ „Пчела“, построенъ отъ бивше театрално дружество, подъ същото име, презъ 1893 год.; сега даденъ, за използване, на читалище „Развитие“.

Държавна III-о класна болница, построена презъ 1911 г.

Офицерско събрание, построено презъ 1895 г.

Щабъ на 8-й пограниченъ секторъ, бившъ щабъ 15-и пѣхотенъ ломски полкъ.

Гарнизоненъ лазаретъ, две пѣхотински и една артилерийска казарми, както и хлѣбарница, кухня, конюшни и баня.

Ловенъ домъ, започната постройка презъ 1927 година.

Технически участъкъ, започната постройка презъ 1927 год.

Учебни заведения

Първоначално училище „Св. Кирилъ и Методий“

Прогимназия „Хр. Ботевъ“.

Общинска непълна смѣсена гимназия.

Държавно практическо столарско училище.

Държавни и кредитни учреждения

Околийско управление

Мирово сѣдилище

Сѣдия изпълнителъ

Агрономство

Лесничейство

Ветеринаренъ лѣкаръ

Данъчно управление

Телеграфо-пощенска и телефонна станция

Участковъ инженеръ

Държавна болница

Клонъ на Б. З. Банка

Агентура на Б. Н. Банка

Популярна Банка

Бѣлоградчишка Банка, А. Д-во

Военни части

8-й Пограниченъ секторъ

6-а Допълняюща часть

Села (2 махли)	55
Общини	29
Първоначални училища	55
Прогимназии	9
Непълни смѣсени гимназии	1
Медицински лѣкарски участъци	5
„ фелдшерски „	12
Ветеринарни лѣкарски „	1
„ фелдшерски „	3

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА ЕКОНОМИКА

СВИНСЬ

При „Магаза“

НАРЪДНА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА ЕКОНОМИКА

Тип „Мараза“

БЪЛОГРАДЧИШКА ПОПУЛЯРНА БАНКА

КРЕДИТНО КООПЕРАТИВНО СДРУЖЕНИЕ

Основана 1919 год.

ДНЕСЪ БАНКАТА ИМА:

Членове кооператори	370
Капиталъ и фондове	1,100,000 лв.
Спестяване и влогове	2,700,000 „
Други сръдства	1,200,000 „
Всичко кооперативни капитали . . .	5,000,000 лв.

ПЕТЪ МИЛИОНА ЛЕВА.

Банката плаща лихва :

1. На срочни влогове, за една година по . . . 8⁰/₁₀
За три години по 9⁰/₁₀
За петъ години по 10⁰/₁₀
2. На безсрочни влогове по 8⁰/₁₀
3. На детски влогове по 9⁰/₁₀
За по-голѣми суми по споразумение.

Внесенитѣ спестени пари въ Популярната Банка сж най-сигурни и най-добре олихвявани, затова всѣки добъръ и предвидливъ стопанинъ трѣбва да се снабди съ спестовна влогова книжка отъ **Бѣлоградчишката Популярна Банка**, по която могатъ да се теглятъ и внасятъ суми въ всѣка Популярна Банка въ страната.

Януарий 1929 год., гр. Бѣлоградчикъ.

Отъ Упр. Съветъ.